

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه حکیم سبزواری

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته الهیات گرایش فقه و حقوق مبانی اسلامی

بررسی سیر تاریخی ولایت سیاسی زن در فقه شیعه

استاد راهنما :

دکتر ناصر سلمانی ایزدی

استاد مشاور:

دکتر حسن صادق سمرجانی

پژوهشگر:

بوستان نجفی

بهمن: ۹۴

دانشگاه حکیم سبزواری

بسمه تعالی

فرم ۱۱۳ - ت

فرم ارزشیابی و صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد *

جلسه دفاع از پایان نامه خانم بوستان نجفی دانشجوی رشته ی الهیات به شماره دانشجویی ۹۲۲۳۲۲۱۰۴۴ با عنوان: «بررسی سیر تاریخی ولایت سیاسی زن در فقه شیعه» در مورخه ۹۴/۱۱/۶ ساعت ۱۲ در سالن اجتماعات دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی تشکیل و توسط هیات داوران مورد ارزشیابی قرار گرفت و نمره ۹۷ برابر درجه خوب برای آن تعیین گردید.

به این ترتیب از این تاریخ خانم بوستان نجفی به عنوان کارشناس ارشد در رشته مذکور شناخته می شود.

نمره کسب شده	حد اکثر نمره	موارد	موارد ارزشیابی
۲۱۵	۴	رعایت اصول نگارش انسجام در تنظیم بخشهای مختلف، کیفیت تصاویر، جداول و اشکال، تنظیم فهرست ها، منابع و ماخذ	۱- کیفیت نگارش
۵/۱۵	۱۰	بررسی تاریخچه و سازه تجربی و نظری موضوع انسجام منطقی در بخش های مختلف پایان نامه ایستکار و نوآوری، اهمیت و ارزش علمی پایان نامه استفاده از منابع معتبر و جدید، کیفیت تجزیه و تحلیل یافته ها و نتیجه گیری، روشن بودن روش کار، هدف ها و فرضیه های تحقیق، جدید بودن روش تحقیق	۲- کیفیت علمی
۲/۱۵	۴	تسلط بر موضوع و بیان واضح و تفهیم آن، توانایی در پاسخگویی به سوالات مطرح شده در جلسه، رعایت زمان ارائه، روش ارائه	۳- کیفیت ارائه در جلسه دفاع
۱/۷۵	۱	گزارش های دوره ای بیشتر کار (حداف ۴ مورد)	۴- ارزشیابی گزارشات
—	۱	مقاله مستخرج از پایان نامه: این نمره به صورت زیر اختصاص می یابد ۱) چکیده کنفرانسی هر مورد ۲۵/۵ نمره تا سقف ۵۰/۵ نمره ۲) مقاله کامل در مجموع مقالات همایشهای معتبر یا مقاله در مجلات علمی-ترویجی معتبر پذیرفته شده یا چاپ شده هر مورد ۵۰/۵ نمره تا سقف ۱۰۰ نمره ۳) مقاله پذیرفته شده یا چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی معتبر ۱ نمره ۴) مقاله ارسال شده به مجلات علمی پژوهشی معتبر هر مورد ۲۵/۵ نمره تا سقف ۵۰/۵ نمره ۵) دستگاه ساخته شده دارای گواهی ثبت اختراع یا به سفارش سازمان ها تا سقف ۱ نمره ۶) دستگاه ساخته شده کاربردی که به تایید رئیس دانشکده رسیده باشد تا سقف ۵۰/۵ نمره	۵- خروجی پایان نامه
۱۲		جمع	

درجه معادل کسب شده:

(از ۱ تا ۲۰ عالی) از ۱۸ تا ۱۸/۹۹ بسیار خوب □ از ۱۶ تا ۱۷/۹۹ خوب □ از ۱۴ تا ۱۵/۹۹ قابل قبول □ کمتر از ۱۴ غیر قابل قبول □)

مشخصات هیات داوران

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	محل کار	امضاء
۱	دکتر ناصر سلمانی ایزدی	استاد راهنما	استادیار	دانشگاه حکیم سبزواری	
۲	دکتر حسن صادقی سمرجانی	استاد مشاور	استادیار	دانشگاه حکیم سبزواری	
۳	دکتر سید جواد خاتمی	استاد داور	استادیار	دانشگاه حکیم سبزواری	
۴	دکتر سید مهدی نوری	نماینده تحصیلات تکمیلی	استادیار	دانشگاه حکیم سبزواری	

امضاء

رئیس دانشکده

* این فرم الزاماً باید به صورت تایپ شده تهیه، ارسال و در پایان نامه درج شود

امضاء

مدیر گروه

سوگند نامه دانش آموختگان دانشگاه حکیم سبزواری

به نام خداوند جان و خرد
کرین برتر اندیشه بر نگذرد.

اینک که به خواست آفریدگار پاک، کوشش خویش و بهره گیری از دانش استادان و سرمایه های مادی و معنوی این مرز و بوم، توشه ای از دانش و خرد گردآورده ام، در پیشگاه خداوند بزرگ سوگند یاد می کنم که در به کارگیری دانش خویش، همواره بر راه راست و درست گام بردارم. خداوند بزرگ، شما شاهدان، دانشجویان و دیگر حاضران را به عنوان داورانی امین گواه می گیرم که از همه دانش و توان خود برای گسترش مرزهای دانش بهره گیرم و از هیچ کوششی برای تبدیل جهان به جایی بهتر برای زیستن، دریغ نورزم. پیمان می بندم که همواره کرامت انسانی را در نظر داشته باشم و هموعان خود را در هر زمان و مکان تا سر حد امکان یاری دهم. سوگند می خورم که در به کارگیری دانش خویش به کاری که با راه و رسم انسانی، آیین پرهیزگاری، شرافت و اصول اخلاقی برخاسته از ادیان بزرگ الهی، به ویژه دین مبین اسلام، مبادینت دارد دست نیازم. همچنین در سایه اصول جهان شمول انسانی و اسلامی، پیمان می بندم از هیچ کوششی برای آبادانی و سرافرازی میهن و هم میهنانم فروگذاری نکنم و خداوند بزرگ را به یاری طلبم تا همواره در پیشگاه او و در برابر وجدان بیدار خویش و ملت سرافراز، بر این پیمان تا ابد استوار بمانم.

نام و نام خانوادگی: بوستان نجفی

وامضای دانشجو

تائیدیه ی صحت و اصالت نتایج

بسمه تعالی

اینجانب بوستان نجفی به شماره دانشجویی ۹۲۲۳۲۲۱۰۴۴ رشته الهیات، مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد تأیید می نمایم که کلیه نتایج این پایان نامه حاصل کار اینجانب و بدون هرگونه دخل و تصرف و موارد نسخه برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده ام در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان . قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ضوابط و مقررات آموزشی پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد. و حق هر گونه اعتراض درخصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می نمایم . درضمن مسئولیت هر گونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذی صلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت.

نام و نام خانوادگی :بوستان نجفی

تاریخ و امضاء: ۹۴/۱۱/۰۶

تقدیم به:

خدایی که آفرید. جهان را، انسان را، عقل را، علم را، معرفت را، عشق را و به کسانی که عشقشان را در وجودم دمید. ما حاصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است.

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پر مهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگی، چشمان زیبای مادرم

به مهربان ترین برادر و خواهرم که همراهان همیشگی و پشتوانه های زندگی بودند.

که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هرچه بکوشم قطره ای از دریای بی کران مهربانیتان را سپاس نتوانم بگویم.

امروز هستی ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهشتم رضای شماست جز این چند خط در دفتر علم چیزی نداشتم، تا به خاک پایتان نثار کنم، باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه غبار خستگیان را بزدايد. بوسه بر دستان پرمهرتان بزنند.

تقدیر و تشکر:

پروردگار بزرگ را ستایش می‌کنم که این همه نعمت و زیبایی را در گیتی آفریده، تا بشر آسوده خاطر زندگی کند. سزاوار است سپاسگذاری از تمام افرادی که بنده را در مسیر تدوین این مجموعه و کسب علم و دانش یاری رسانیده‌اند به اساتید فرزانه و اندیشمند و تلاشگر در عرصه علم استاد راهنما جناب آقای دکتر ناصر سلمانی ایزدی و استاد مشاور جناب آقای دکتر حسن صادقی سمرجانی که در این مدت زحمات پایان نامه را کشیدند. و از عزیزان و دوستانی که در این مسیر بنده حقیر را مساعدت نمودند. و سلامت و سعادت آنان را از خداوند جلیل منان خواستارم، خدایی که این مسیر برای کسب علم آموزی بعد سالهای دور به بنده توفیق فراگیریش را داد و در تمام لحظاتم لطف بی‌منتش را شامل‌حالم کرد، سپاسگذارم.

فهرست مطالب

۱.....	چکیده:
۲.....	مقدمه
۴.....	کلیات پژوهش
۴.....	بیان مسئله و تبیین موضوع
۶.....	هدف از طرح پایانامه
۶.....	اهمیت موضوع پژوهش
۶.....	سوالات اصلی
۶.....	سوالات فرعی
۷.....	فرضیه تحقیق
۷.....	پیشینه تحقیق و سابقه تاریخی (نظری و تجربی) موضوع تحقیق
۸.....	روش انجام تحقیق
۸.....	منابع استفاده شده
۹.....	فصل اول: جایگاه ارزشی زن در ادیان و اسلام
۹.....	۱-۱. نگرشی به منزلت زن در ادیان
۱۲.....	۲-۱. زن در نگاه قرآن
۱۳.....	۳-۱. منزلت زن در اسلام
۱۴.....	۱-۳-۱. حرام کردن ایلاء وظهار
۱۴.....	۲-۳-۱. منع کشتن دختران
۱۵.....	۳-۳-۱. تعیین مدت عده زنان (فوت همسر)
۱۵.....	۴-۳-۱. ارث زنان
۱۶.....	۵-۳-۱. تشریح تعدد زوجات و رعایت عدالت
۱۶.....	۶-۳-۱. منع ازخسونت علیه زنان
۱۷.....	۷-۳-۱. مهریه
۱۸.....	۴-۱. دلایل رهبری زن در جامعه اسلامی
۱۹.....	۱-۴-۱. زن نیمی از جامعه انسانی
۱۹.....	۲-۴-۱. همتایی زن و مرد در آفرینش
۲۰.....	۳-۴-۱. رسیدن زن به مقام معنوی
۲۱.....	۴-۴-۱. مشارکت زنان در فعالیتهای اجتماعی و سیاسی
۲۲.....	۵-۴-۱. فضیلت مشترک و کسب علم
۲۳.....	۵-۱. نتیجه گیری بحث:

۲۴	فصل دوم: ولایت و حاکمیت
۲۴	۱-۲. مشتق ولایت
۲۴	۲-۲. معنای لغوی ولایت
۲۶	۳-۲. تعریف ولایت در اصطلاح
۲۷	۴-۲. اهمیت و جایگاه ولایت
۲۹	۵-۲. ولایت تکوینی
۲۹	۶-۲. ولایت تشریحی
۲۹	۷-۲. ولایت عام
۲۹	۸-۲. ولایت خاص
۳۰	۱-۸-۲. محبت و دوستی یا ولاء قربات
۳۰	۲-۸-۲. ولاء امامت
۳۱	۳-۸-۲. ولاء زعامت
۳۳	۴-۸-۲. ولاء تصرف
۳۳	۹-۲. فقیه جامع شرایط چه کسی است؟
۳۳	۱-۹-۲. اجتهاد مطلق
۳۴	۲-۹-۲. عدالت
۳۶	۳-۹-۲. اسلام و ایمان
۳۷	۴-۹-۲. قدرت مدیریت و استعداد رهبری
۳۸	۱۰-۲. حضور زن در حوزه اجرا و تصدی مناسب سیاسی
۳۸	۱-۱۰-۲. زنان و حاکمیت سیاسی
۳۹	۲-۱۰-۲. زنان و انتخاب حاکمیت
۴۰	۳-۱۰-۲. زنان و تصدی ولایت
۴۲	۱۱-۲. نتیجه گیری بحث
۴۳	فصل سوم: سیر تاریخی ولایت سیاسی زن از دیدگاه فقهای شیعه (مخالفین و موافقین)
۴۳	۱-۳. قضاوت
۴۳	۱-۱-۳. قضاوت در لغت و فقه
۴۴	۲-۱-۳. اهمیت قضاوت
۴۵	۳-۱-۳. رعایت آداب قضاوت
۴۶	۴-۱-۳. مفهوم قضا در قرآن
	۱-۴-۱-۳. حکم
	۲-۴-۱-۳. حکم و الزام

- ۳-۲-۱-۳. اراده. Error! Bookmark not defined.
- ۳-۲-۱-۴. تمام کردن. Error! Bookmark not defined.
- ۳-۲-۱-۵. خلق کردن و پدید آوردن. Error! Bookmark not defined.
- ۳-۲-۱-۶. حتم و مقرر کردن. Error! Bookmark not defined.
- ۳-۲-۱-۷. اعلام و خیر دادن. Error! Bookmark not defined.
- ۳-۲. ارزش انسانی و مسئولیت قضایی. ۴۷.....
- ۳-۳. قاضی عبدالعزیز ابن براج (۴۸۱ق). ۵۰.....
- ۳-۴. ابن زهره (۵۱۱- ۵۸۰ ه ق). ۵۱.....
- ۳-۵. ابوجعفر محمد بن طوسی (۴۶۰ق). ۵۱.....
- ۳-۶. نجم الدین جعفر بن حسن حلی (محقق حلی ۶۷۶ق). ۵۲.....
- ۳-۷. یحیی بن سعید حلی (۶۹۰ق). ۵۲.....
- ۳-۸. علامه حسن بن یوسف بن مطهر اسدی (۷۲۶ق). ۵۳.....
- ۳-۹. فخرالمحققین محمد بن حسن حلی (۷۷۱ق). ۵۳.....
- ۳-۱۰. محمد بن جمال الدین مکی العاملی (شهید اول)، (قرن ۷۸۷- ۷۳۴ه). ۵۳.....
- ۳-۱۱. احمد بن محمد اسدی جمال الدین حلی (۸۴۱ق). ۵۴.....
- ۳-۱۲. زین الدین عاملی (شهید ثانی ۹۶۶ق). ۵۴.....
- ۳-۱۳. محمد باقر بن محقق سبزواری (۱۰۹۰ق). ۵۴.....
- ۳-۱۴. ملا محسن فیض کاشانی (۱۰۰۷ه-ق). ۵۵.....
- ۳-۱۵. سید جواد بن محمد حسینی (۱۲۲۶ق). ۵۵.....
- ۳-۱۶. محقق قمی (۱۲۳۱ق). ۵۵.....
- ۳-۱۷. سید علی بن محمد طباطبایی (۱۲۳۱ق). ۵۶.....
- ۳-۱۸. مولی احمد بن محمد مهدی نراقی (۱۲۴۵ق). ۵۶.....
- ۳-۱۹. محمد بن حسن فاضل هندی اصفهانی (۱۱۳۷ق). ۵۷.....
- ۳-۲۰. سید علی بن محمد طباطبایی حائری (۱۲۳۱ق). ۵۷.....
- ۳-۲۱. سید محمد مجاهد طباطبایی حائری (۱۲۴۲ق). ۵۸.....
- ۳-۲۲. محمد حسن نجفی (۱۲۶۶ق). ۵۸.....
- ۳-۲۳. مرتضی بن محمد امین انصاری دزفولی (۱۲۱۸ق). ۵۹.....
- ۳-۲۴. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی (۱۳۳۷ق). ۵۹.....
- ۳-۲۵. سید احمد بن یوسف خوانساری (۱۴۰۵ق). ۵۹.....
- ۳-۲۶. آقا ضیاء الدین علی کزازی (۱۳۶۱ه). ۵۹.....
- ۳-۲۷. ادله مخالفین در مورد عدم جواز قضاوت زن. ۶۰.....

- ۶۰..... ۳-۲۷-۱. استدلال به قرآن
- ۶۷..... ۳-۲۷-۲. روایت نبوی
- ۶۷..... ۳-۲۷-۲-۱. روایت صحیح بخاری از رسول الله
- ۶۹..... ۳-۲۷-۲-۲. روایت مناهی زن
- ۷۲..... ۳-۲۷-۲-۳. روایت ابی خدیجه از امام صادق (علیه‌السلام)
- ۷۳..... ۳-۲۷-۳. اجماع
- ۷۴..... ۳-۲۷-۴. سیره عقلا
- ۷۴..... ۳-۲۷-۴-۱. مقایسه ولایت، قضاوت و شهادت زنان
- ۷۵..... ۳-۲۷-۴-۲. عدم جواز امامت جماعت زن برای مرد با قضاوت
- ۷۶..... ۳-۲۸-۲۸. فقهای موافق وادله جواز ولایت
- ۷۶..... ۳-۲۸-۱. احمد بن محمد اردبیلی (۹۵۵ق)
- ۷۷..... ۳-۲۸-۲. استاد مطهری
- ۷۹..... ۳-۲۸-۳. امام خمینی (ره)
- ۸۱..... ۳-۲۸-۴. سید محمد حسین فضل الله
- ۸۲..... ۳-۲۸-۵. آیه الله مهدی شمس الدین :
- ۸۲..... ۳-۲۸-۶. آیت الله خامنه ای
- ۸۳..... ۳-۲۸-۷. آیت الله نوری همدانی:
- ۸۳..... ۳-۲۹-۲۹. ادله موافقان برای جواز متصدی ولایت
- ۸۳..... ۳-۲۹-۱. قرآن
- ۸۴..... ۳-۲۹-۲. ضعف سند در روایت
- ۸۵..... ۳-۲۹-۳. بیعت کردن با زن
- ۸۶..... ۳-۲۹-۴. مدیریت زنان در زمان صاحب زمان (عج)
- ۸۶..... ۳-۲۹-۵. حضور سیاسی زن و در جامعه امروزی
- ۸۸..... ۳-۳۰-۳۰. نتیجه گیری بحث :
- ۸۹..... فصل چهارم: برخی مسئولیت اجرایی زنان از دیدگاه فقهای شیعه
- ۸۹..... ۴-۱. شهادت
- ۸۹..... ۴-۱-۱. معنای شهادت
- ۹۰..... ۴-۱-۲. صفات شاهد
- ۹۰..... ۴-۱-۲-۱. بالغ
- ۹۰..... ۴-۱-۲-۲. عاقل
- ۹۱..... ۴-۱-۲-۳. ایمان

- ۹۱..... ۴-۲-۱-۴. عدالت
- ۹۲..... ۵-۲-۱-۴. حلال زاده
- ۹۲..... ۶-۲-۱-۴. آنکه: درگواهی دادن متهم نباشد
- ۹۲..... ۷-۲-۱-۴. آنکه: میانه‌ایشان عداوت دنیوی نباشد
- ۹۲..... ۸-۲-۱-۴. گواهان بسیار سهو نکنند
- ۹۲..... ۹-۲-۱-۴. درحق الناس به سرخودگواهی ندهند
- ۹۳..... ۲-شهادت زنان
- ۹۳..... ۱-۲-۴. حق الله
- ۹۳..... ۱-۱-۲-۴. رویت هلال ماه
- ۹۳..... ۲-۱-۲-۴. شهادت در زمان اجرای صیغه طلاق
- ۹۳..... ۳-۱-۲-۴. حدود
- ۹۴..... ۲-۲-۴. حق الناس
- ۹۴..... ۱-۲-۲-۴. شهادت زنان توأم با مردان
- ۹۴..... ۲-۲-۲-۴. شهادت زنان به تنهایی
- ۹۵..... ۳-۴. ادله شهادت زنان نصف شهادت مردان
- ۹۷..... ۴-۴. شهادت زنان در نهج البلاغه
- ۹۹..... ۵-۴. حضانت
- ۹۹..... ۱-۵-۴. تعریف لغوی و فقهی حضانت
- ۱۰۰..... ۲-۵-۴. حق حضانت
- ۱۰۲..... ۳-۵-۴. شرایط عهده دارحضانت
- ۱۰۲..... ۱-۳-۵-۴. عقل
- ۱۰۳..... ۲-۳-۵-۴. اسلام
- ۱۰۳..... ۳-۳-۵-۴. آزاد بودن
- ۱۰۳..... ۴-۳-۵-۴. ازدواج
- ۱۰۴..... ۵-۳-۵-۴. صلاحیت اخلاقی
- ۱۰۵..... ۶-۳-۵-۴. مقیم بودن
- ۱۰۶..... ۴-۵-۴. حق حضانت تکلیف است نه تزییع حقوق
- ۱۰۷..... ۶-۴. وصیت
- ۱۰۷..... ۱-۶-۴. وصیت در اصطلاح فقه و حقوقی
- ۱۰۸..... ۲-۶-۴. تعریف وصی
- ۱۰۹..... ۳-۶-۴. صفات وصی

۱۰۹	..... ۱-۳-۶-۴. بلوغ
۱۰۹	..... ۲-۳-۶-۴. عقل دائم
۱۰۹	..... ۳-۳-۶-۴. اتحاد در دین
۱۱۰	..... ۴-۳-۶-۴. سفیه
۱۱۰	..... ۵-۳-۶-۴. امین بودن
۱۱۰	..... ۶-۳-۶-۴. توانایی وصی
۱۱۱	..... ۴-۶-۴. فرق وصی وقیم
۱۱۱	..... ۵-۶-۴. حق وصایت زن
۱۱۲	..... ۷-۴. زن ووکالت
۱۱۲	..... ۱-۷-۴. وکالت در اصطلاح
۱۱۳	..... ۲-۷-۴. ارکان وکالت
۱۱۳	..... ۱-۲-۷-۴. عقد
۱۱۴	..... ۲-۲-۷-۴. موکل
۱۱۵	..... ۳-۲-۷-۴. وکیل
۱۱۵	..... ۳-۷-۴. وکالت زن دیدگاه فقهای شیعه
۱۱۷	..... نتیجه گیری نهایی:
۱۱۹	..... منابع مأخذ

دانشگاه حکیم سبزواری

فرم چکیده‌ی پایان‌نامه‌ی دوره‌ی تحصیلات تکمیلی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

نام خانوادگی دانشجو: نجفی	نام: بوستان	ش دانشجویی: ۹۲۲۳۲۲۱۰۴۴
استاد راهنما: آقای دکتر ناصر سلمانی ایزدی	استاد مشاور: آقای دکتر حسن صادق سمرجانی	
دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	رشته: الهیات	گرایش: فقه و مبانی حقوق
مقطع: کارشناسی ارشد	تاریخ دفاع: ۹۴/۱۱/۶	تعداد صفحات: ۱۲۱
عنوان پایان‌نامه: بررسی سیر تاریخی ولایت سیاسی زن در فقه شیعه		
کلیدواژه‌ها: ولایت، زن، فقه شیعه		

چکیده:

در طی قرون متمدن ستم و رنجهایی در ادیان غیر اسلامی و عرب جاهلیت بر زنان وارد شده، و بسیاری از حق و حقوقشان محروم بودند. و با ظهور اسلام، ارزش و منزلتی که برای زن قائل بود، زن توانست به مقام والایی دست پیدا کند و برخی از حقوقی که زن در جامعه و محیط خانواده از آن محروم بود به او برگردند (ارث، مهریه،...) و به زنان در فعالیت اقتصادی و اجتماعی، سیاسی اجازه داده شد، یکی از مسائل مهم چالش برانگیز در حوزه مطالعات اسلامی در گذشته به ویژه در سالهای اخیر محل بحث تضارب آرای میان فقها و اندیشمندان بوده مسئله صلاحیت زن برای تصدی امر ولایت سیاسی و مناصب حکومتی دیگر همچون ریاست جمهوری و قضاوت و... می‌باشد، که فقهای مشهور تصدی این مناصب را از شئون ولایت عامه دانسته و با استناد کتاب و سنت، اجماع، و... ذکورت را شرط تصدی این مناصب دانسته در مقابل عده‌ای دیگر از فقها این دلایل را برای اثبات مدعا ناتمام کافی نمی‌دانند، و براین اساس تصدی این مناصب برای زنان جایز دانسته و در این تحقیق با بررسی دلایل و مسئولیت‌هایی که زن در جامعه به عهده می‌گیرد؛ می‌توان نتیجه گرفت، مبانی مستندات رأی مشهور فقهای موافق متقن تر بوده، برای زنان جایز است تصدی رهبری و دیگر مسئولیت‌های اجرایی از جمله شهادت و حضانت و... در جامعه باشند.

حمد و سپاس و آفریدگاری را سزااست که قائلان در مقام مدح و ثنای او قاصر و حساب گران از شمارش نعمات بی پایان او در مانده و هیچ تلاشگری توان ادای حق آن ذات لطیف را ندارد و هیچ پرنده‌ی بلند پروازی یارای عروج در آبی بیکران او را در خویش نمی‌بیند، و هیچ اندیشه و غواصی قادر به غور در کنه حقیقت وی نمی‌باشد. و از الطاف الهی، دانش‌های گوناگونی که در زمینه‌های مختلف ابعاد وجودی انسان تولد یافته، این حقیقت را آشکار ساخته که برخلاف نگاه ابتدایی، انسان از پیچیده‌ترین موجودات جهان است. و آگاهی از ویژگی‌های روانی، اخلاقی، و نیازها، توانایی‌ها و استعدادها و جایگاه اجتماعی زنان نیز به عنوان نیمی از جامعه انسانی می‌باشند، لازم است. و اگر بتوانیم جایگاه واقعی زن در دستگاه آفرینش مشخص کنیم؛ خواهیم توانست تصویر روشنی از آنچه در نظام تشریح در مورد او بیان شده ارائه دهیم. و زن به مقتضای آفرینش خویش، از جایگاه ممتازی نیز برخوردار است، که مرد قابلیت جانشینی او را ندارد. و خداوند متعال در سوره مبارک روم، آیه ۲۱ می‌فرماید: «تمامی زنان از لحاظ گوهر هستی، همتای مردان، و آفرینش هیچ زنی جدای از آفرینش مرد نیست». و هر چند متون قطعی الصدور و محکم دین اسلام دلالت بر آن دارند، که زن و مرد از جایگاه یکسانی برخوردارند. و بر اساس تکامل انسانی، نقش‌ها و مسئولیت را بین آن دو تقسیم می‌کند، تا با تعامل ارزشها بین زن و مرد ویژگیهای انسانی در سطح تکامل نقش و مسئولیت‌ها به یگانگی و انسجام برسد و آنگونه در متون تاریخی و فقهی بدست می‌آید، در طول تاریخ بشر نگرشی که از عقاید و خرافه پرستی مردمان نشأت می‌گرفت، نسبت به زن وجود داشت از جمله در ادیان غیر اسلامی (یهودی و مسیحی،...) زن فقط یک کالای بی ارزش برای لهو و لعب مردان محسوب می‌شد و در ردیف حیوانات به شمار می‌رفت و هیچ گونه احترامی برای او قائل نبودن و زنان قرون متمدن به جنس زن بودن هرگونه شکنجه و ظلمی بر او روا می‌کردند سکوت می‌کرد و نسبت به حق و حقوق خود هیچ گونه اعتراضی نداشت؛ این اجحاف در حق زنان در عرب جاهلیت به اوج خود رسید تا آنجا که دختران بی گناه را زنده به گور می‌کردند و از این گناه هیچ پروایی نداشتن، و اینجا بود که اسلام ظهور کرد و گردو غبار خرافات از نگرش عرب جاهلیت زدود و افق تازه‌ای در دل‌های تاریک زنان دمید و و زن ارزش و جایگاه ولایی که در عالم هستی تعریف شده بود یافت، و برای ارتقای رشد معنوی، کمال و پیشرفت در جوامع انسانی، تا جایی که توانست همدوش مردان در تمام عرصه‌های اقتصادی، سیاسی و فعالتهای اجتماعی ورود پیدا کند و از حق و حقوقی که در اسلام سخن گفته شده اجازه یافت، یکی از این حقوق که زن شایستگی - اش همچون مردان در رأس جامعه و کشور دارد متصدی امر قضاوت بالاتر از آن زمامداری و حکومت بر جامعه می‌باشد. چرا که نظام هستی بر پایه ولایت استوار است البته دارای سلسله مراتب می‌باشد، و خود ذات مقدس حق تعالی در رأس نظام ولایی عالم هستی قرار دارد قرآن، ولایت را که آخرین مرتبه‌ای قرب خداوند است از آن انبیاء و اولیای الهی داشته و برای اینکه نظام هستی پایدار بماند باید خلیفه الهی باشد تا

این جهان و جامعه را سرپرستی کند. و این ولایت مداری انسانی مدبر و جامع شرایط می‌طلبد و زنان با توانایی و تدبیر ذکاوتی که دارند، همچنانکه خداوند نمونه‌ای از زنان را بر عرصه جامعه آنروزی حکومت می‌کرد در قرآن به آن اشاره داشته، زمامداری بلقیس ملکه صبا می‌باشد پس زنان می‌توان متصدی ولایت سیاسی باشند.

کلیات پژوهش

بیان مسئله و تبیین موضوع

زمانی زن پا به جهان هستی گذاشت و رنج و ستم‌هایی در طی قرنهای متمادی در زندگی خویش بر خود متحمل شد، خصوصاً در عرب جاهلیت زن مظلوم تاریخ معرفی شده، زمانی که اسلام ظهور کرد جایگاه رفیعی را برای او در جامعه و خانواده معین نمود. و این خود زن است که باید در این میدان رقابت تلاش نماید منزلت خود را با پذیرفتن ولایت بالابرد و مهمترین مساله ای که در تمام ادیان الهی بعد از اعتقاد به وجود خداوند مطرح می شود، بحث ولایت انسان است؛ به جهت اینکه وی مظهر تام جمیع اسماء در صفات الهی است، بنابر حدیث قدسی «لولاک، لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلاکِ» هدف خلقت او بوده است پس شناختن این خلیفه الله جهت شناخت خداوند متعال واجب است. با توجه به تعریف ولایت که یک واژه عربی، به معنای بهم پیوستگی و نوعی اتصال و ترابط دو چیز است. گسترده‌ترین کاربرد واژه ولایت در محاوره و عرف، به معنای امارات و حاکمیت سیاسی است به گونه‌ای که هرگاه ولایت، بدون قید بکار رود و عاری از قرینه باشد انصراف آن به ولایت سیاسی و امارات خواهد بود که منظور از آن مدیریت اداره جامعه و تنظیم امور کلان اجتماعی است و گاهی ولایت به معنی حق سرپرستی و تصرف در امور دیگری و حق اطاعت بر اوست خواه در عمل سرپرستی کند یا خیر؟ مثل اذن ولی صغیره در نکاح یا در ولایت فقیه.

یکی از مسائل مهم اجتماعی و سیاسی در عرصه مختلف جامعه حضور زن می‌باشد، که از گذشته تا به امروز مورد بحث و بررسی قرار گرفته و بخشی از مطالعات مرتبط با سیاستگذاری‌ها را به خود اختصاص داده است. تصدی مناصبی همچون رهبری، ریاست جمهوری، و نمایندگی مجلس، برای زنان از جمله موارد مهم مورد مناقشه بوده که عرصه تضارب آراء فقها و اظهار نظرهای مختلف روشنفکران دینی بوده است، با بررسی سیر تاریخی ولایت سیاسی زن در نظر فقه شیعه، می‌خواهیم این مسائل را دریابیم که آیا زن هم می‌تواند متصدی امور یک جامعه گردد و آن را سرپرستی کند یا خیر؟

زن در نگرش ادیان غیر اسلامی چه جایگاهی دارد؟ آیا فقهای شیعه ولایت زن در تمام عرصه ها را می‌پذیرند یا خیر؟ فقیهان مشروعیت یا نامشروعیت ورود زن به عرصه سیاست و اشتغال بدان و صلاحیت یا عدم صلاحیت شرعی او را در این زمینه رد می‌کنند و شماری نیز میان انواع فعالیت سیاسی تفاوت گذاشته، مطلق‌گرایی نمی‌کنند. قائلین به عدم جواز مشارکت سیاسی زنان معتقدند:

سیاست، حوزه مردان بوده و زنان به دلیل غلبه عواطف و احساسات شایستگی صلاحیت سرپرستی جامعه را ندارند.

از دیدگاه فقه امامیه تصدی مناصب ولایی همچون رهبری و ریاست جمهوری به مردان اختصاص دارد که این امر به هیچ وجه به معنای پایین تر بودن شأن جایگاه زن نسبت به مرد نیست بلکه بدلیل این است، خالق انسان براساس حکمت بالغه خود هر یک از زن و مرد را با ویژگیهای متفاوتی آفریده است. علمای مسلمان معمولاً به این مسئله در بحث قضاوت پرداخته اند در روایاتی در باب القضا «المراة ریحانة ولیست قهرمانة» بر این اساس حکومت زنان را از علائم فساد زمان می‌شمردند که شیخ حر عاملی در «وسائل» آوردند «ان المرأة لاتولی القضاء» در حدیثی از پیامبر «یا علی لیس علی المرأة جمعه..... ولاتولا القضا: نماز جمعه بر زنان واجب نیست و قضاوت برای ایشان روا نیست. شیخ طوسی در «الخلافا» این مسئله را مطرح کردند با آنکه بسیاری از مسائل اجماع را دلیل آوردند، درباره این مسئله نه به اجماع بلکه به اصل روایات تمسک جسته است. علامه حلی وقتی شرایط امام را می‌شمرد می‌گوید: «امام باید مرد باشد تا دارای هیبت باشد بتواند با مردان مخالفت کند» ولی برخی فقهای ادله جواز ولایت زن را شایسته می‌دانند. واز نظر آنها برای ولایت اموری مثل، عقل، تدبیر، و عدالت و علم مهم است نه خصوصیات جنسی و به همین دلیل زنان فراوانی در جوامع مختلف پیش از اسلام تاکنون متصدی جامعه شده‌اند از جمله بلقیس ملکه سبا که قرآن مجید به آن اشاره می‌کند. شیخ صدوق از کلینی و او از اسحاق بن یعقوب روایت کرده است در طی یک نامه از محمد بن عثمان خواسته تا پرسش نامه را به حضرت حجت (عج) برساند، امام زمان در جواب نامه نوشته بود «در حوادثی که رخ می‌دهد و در موارد دیگر به راویان حدیث ما رجوع کنید که اینان حجت من بر شمایند و من حجت خداوند هستم» در این حدیث راویان احادیث اهل بیت که مقصود فقهایند حجت معرفی شده که شامل مکتب اهل بیت اعم از زن و یا مرد می‌باشد، زیرا معیار حجت بودن و فقاہت و علم به معارف اهل بیت در آن زن و مرد یکسانند، حضرت امام خمینی (ره) و دیگر فقهای معاصر برای ولایت سیاسی زن به یک روایات از پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) تمسک کرده‌اند، که می‌فرمودند: «خدایا جانشینان مرا مورد رحمت قرار بده» که اصحاب پرسیدند: جانشینان شما چه کسی هستند؟ فرمودند: «آنان که بعد از من می‌آیند و احادیث سنت مرا روایات می‌کنند و به مردم یاد می‌دهند» پس می‌تواند فهمید که این راویان شامل مرد و زن هم می‌شود این موضوع بالطبع نظرات موافقان و مخالفان خاص خود را دارد و زنان علاوه بر توانایی برای مسائل مهم ولایت، که علمای معاصر، جایز بودن امر قضاوت و سایر مناصب برای زنان با رد کردن آیات و روایات که از سوی مخالفان ذکر شده پذیرفتن، زنان می‌تواند در برخی مسئولیتهای فقهی را همچون مردان از جمله شهادت دادن و حضانت فرزندان و وکالت، و .. قبول و سرپرستی کنند.

هدف از طرح پایان‌نامه

هدف از این پژوهش بررسی ولایت زن و دیگر پژوهش‌های در حوزه فقهی آنست که اولاً: شناخت و درک ما را در مورد مساله مورد مطالعه که همان ولایت سیاسی زنان است بیشتر و عمیق تر نماید و ثانیاً: از بررسی دیدگاه فقهی موضوع ممکن است ادله و معیارهای مشترک و متفاوت اندیشمندان در مورد یک نمونه از این مطالعات بدست آمده، که موجب تحلیل این ادله به ما در ارائه راه حل‌های مفید و منطقی به منظور اصلاح وضع موجود و هماهنگی با اجتماع مورد نظر کمک خواهد کرد. ثالثاً: با این پژوهش نگرش درستی در حوزه رهبری، جایگاهی برای رسیدن زنان به این مقام تعریف کرد اطلاعات دقیق در ابعاد فقه و حقوقی، و آرای فقهای متقدم و متاخر دریابیم، رابعاً: با وجود برابری زن و مرد در نظام خلقت، پس از تحقیق و اثبات شایستگی زن رابرای متصدی این امر مهم با تدوین و تغییر بهتر قوانین موجود، بتوان گامی در جهت ارتقای مقام زن در راستای ولایت سیاسی در عرصه جامعه دینی برداشت.

اهمیت موضوع پژوهش

۱. تغییر نگرش عامه مردم نسبت به جنس زن که زنان، کم خرد و سست رأیمی‌پندارند و برای متصدی رهبری و قضاوت شایسته نمی‌دانند.
۲. تغییر وضع موجود زنان نسبت به خودشان که گاهی اوقات تاثرات و عواطف را مانع پیشرفت در جامعه و کشور می‌دانند.
۳. بدین منظور با این پژوهش بتوانم زنانی که از سطح فکری و اندیشه بالای برخوردارند و با سپردن مسئولیت مهم رهبری، جایگاه او را در جامعه ارتقاء بدهم.
۴. اثبات و شایستگی مقام والای رهبری برای زنان نشان دهنده اینست برای پیشرفت در دنیای امروزی برای هیچ یک از انسانها خصوصاً زن هیچ مانع و محدودیتی وجود ندارد.

سوالات اصلی

۱. آیا زن در جامعه می‌تواند متصدی ولایت سیاسی باشد؟

سوالات فرعی

۱. منظور از ولایت سیاسی چیست؟

۲. چرا گروهی از فقهاء فعالیتهای اجتماعی زنان را در جامعه جایز نمی‌دانند؟

۳. آیا سرپرستی زنان فقط به امر قضاوت منتهی می‌شود؟

فرضیه تحقیق

۱. زن خارج از احساسات و عواطف می‌تواند مسئولیت یک جامعه را برعهده بگیرد.

با توجه اثبات و ادله، زن شایسته مقام و منصب در جامعه می‌باشد، احساسات و عواطف زن برای عواطف مادری و تربیت فرزندان می‌باشد و این عواطف مانعی برای ولایت مداری زن نیست.

۲. آیا فقهای شیعه با ولایت زن در عرصه سیاست موافقند یا مخالفند؟

آرای فقها در این مورد مختلف است برخی قائل به جواز هستند، عده‌ای زن را شایسته متصدی ولایت نمی‌دانند.

۳. آیا زنان در عرصه دیگر غیر از ولایت هم می‌توانند مسئولیت داشته باشند؟

مشارکت زنان در حوزه فعالیت‌هایی که مردان حضور دارند، به غیر از تصدی مناصب حکومتی و ولایی بلامانع بوده و زن می‌تواند در امور اجتماعی مانند شهادت دادن و حضانت کودک، حق وصایت در اموری که موصی به آن وصیت کرده و قبول وکالت از جانب شخص دیگر و... دیگر مسائلی که با رعایت موازین شرعی و با حفظ عفت و متانت خویش شرکت کند.

پیشینه تحقیق و سابقه تاریخی (نظری و تجربی) موضوع تحقیق

در خصوص سیر تاریخی ولایت سیاسی زن در فقه شیعه، تا به حال در هیچ یک از کتاب‌های فقهی یا مقالات و پایانامه‌ای بحث مستقلی با این عنوان وجود ندارد.

۱. در پایانامه‌ای نزدیک به این عنوان، حقوق سیاسی زنان در قانون جمهوری اسلامی ایران و فقه عامه، با پژوهش: طاهره امامی، استاد راهنما دکتر مجتبی بابایی در سال ۱۳۹۱ دفاع شده از دانشگاه سمنان.

۲. پایانامه‌ای مشابه و نزدیک به این پژوهش با عنوان: قضاوت زن در دیدگاه فقه شیعه و تطبیق با فقه شافعی، با پژوهش، آقای حسن شاد، و استاد راهنما، آقای دکتر محمدرضا محمدزاده رهنی، در زمستان ۱۳۹۲ دانشگاه آزاد شیروان دفاع شده.

۳. زن و ولایت سیاسی و قضایی، مهناز ایزدفر، استاد راهنما، آقای دکتر ایزدی، دانشگاه آزاد سبزوار
سال ۱۳۷۸ دفاع شده

۳. در بخش مقالات، تعداد انتشارات بسیار زیاد و منابع متعددی نیز اقدام به چاپ این مقالات نموده-
اند. تقریباً متفکرین هر حوزه در این بخش نوشته‌هایی با دیدگاه‌های متفاوت ارائه کرده‌اند و عمده‌ترین مقالات
عبارتند از:

۱. بررسی ادله فقهی مخالفان ولایت سیاسی زن در فقه شیعه، محمد عترت دوست و سید جواد
وزیری فرد، ۱۳۹۲.

۲. قضاوت زنان در قرآن و سنت، سهراب مروتی و عبدالجبار زرگوش، ۱۳۷۸.

۳. ولایت زن در کتاب و سنت، حجة الاسلام سید محمد نجفی.

۴. پایگاه اجتماعی سیاسی زنان، فاطمه فکور، ۱۳۷۸

۶. مجموع مقالات در کتابی بعنوان، مشارکتهای سیاسی زنان در کشور اسلامی، با انتشارت دانشگاه علامه
طباطبایی جمع آوری شده است.

روش انجام تحقیق

این تحقیق به روش تحلیلی، انجام شده و تدوین مطالب آن نیز به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از کتابخانه
الکترونیکی انجام گرفته است.

منابع استفاده شده

در این پژوهش از کتابهای فقهی و سیاسی استفاده شده از جمله کتاب، ولاء ولایتها از استاد مطهری

۲. کتاب، زن در اندیشه سیاسی، خانم فتحی زاده.

۳. تفسیر المیزان، الکبیر، مجمع البیان، ...

۴. ولایت فقیه امام خمینی (ره).

۵. فصلنامه پیام زن بانوان شیعه، نامه جامعه.